

Wczesne średniowiecze

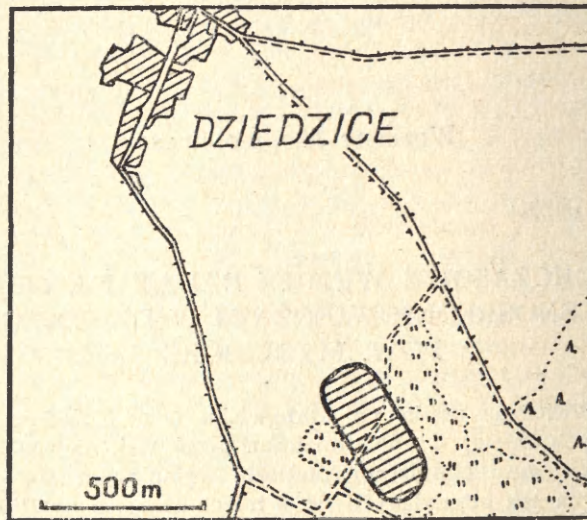
ANTONI PORZEZIŃSKI

DOTYCHCZASOWE WYNIKI BADAŃ NA OSADZIE
WCZESNOŚREDNIOWIECZNEJ W DZIEDZICACH,
POW. MYŚLIBÓRZ

Wczesnośredniowieczna osada na stanowisku 4 w Dziedzicach położona jest około 1,2 km na południowy wschód od zabudowań wsi, na rozległym płaskowyżu morenowym o żwirowato gliniastym podłożu, wcinającym się cypłowato w pas bagien i podmokłych łąk otaczających go z trzech stron, o możliwości dostępu doń od strony północno-zachodniej, a więc kierunku, w którym wzrasta kulminacja terenu (ryc. 1). Pierwotnie, przy nieco wyższym poziomie wód, teren ten ze względu na swe specyficzne ukształtowanie oraz położenie posiadał dodatkowe predyspozycje do założenia w tym miejscu osady o charakterze otwartym. Centralna część płaskowyżu wywyższona jest w stosunku do otaczających go bagien i łąk około 1—2 m, tworząc niewielką kulminację w jego części środkowej. Ogólna jego powierzchnia jest dość znaczna, zawiera się bowiem w granicach 400×250 m. W pasie łąk usytuowanych na północny wschód od osady występuje ruda darniowa. Obiekty osady zalegają w bezpośredniej styczności z bagnem przylegającym od południowego zachodu do płaskowyżu, stąd pasem szerokości około 130—180 m ciągną się poprzez największą kulminację wzniesienia w kierunku północno-wschodnim, kończąc się w bezpośrednim sąsiedztwie pasa podmokłych łąk, ograniczających płaskowyż z tej strony. Uzupełniające badania powierzchniowe przeprowadzone jesienią 1969 roku pozwoliły na podstawie występujących na powierzchni ziemi ornej zaciemnień, to jest śladów obiektów, jak też rozrzutu przestrzennego ceramiki, na określenie zasięgu osady, która obejmowała obszar około 280×180 m, a więc powierzchnię ponad 4 ha. Przestrzeń całego płaskowyżu stanowi areal rolny należący do PGR w Starej Dziedzinie i rokrocznie objęty jest mechaniczną uprawą roli, powodującą stopniowe niszczenie górnej partii wypełnisk obiektów osady.

Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie podejmując jesienią 1968 roku prace badawcze na stan. 4 w Dziedzicach zapoczątkowało zarazem badania nad najstarszą fazą wczesnego średniowiecza na Pomorzu Zachodnim. Impulsem do podjęcia tych prac była analiza fragmentów naczyń znajdujących się w zbiorach Działu Archeologii MPZ, pochodzących z nierozpoznanych osad ze Szczecina-Krzekowa, Lesięcina, pow. Łobez, Strachocina, pow. Stargard, oraz Dziedzic, pow. Myślibórz. Była to ceramika wyłącznie ręcznie lepiona, którą na podstawie analogii z terenu Ziemi Lubuskiej wydatowano wstępnie na koniec VI i VII w. n.e., a więc

na najstarszą fazę wczesnego średniowiecza, szerzej dotąd na Pomorzu nie rozpoznaną. Mając dodatkowo na uwadze fakt podjęcia na większą skalę badań nad powyższą fazą w innych rejonach kraju, palący stał się problem ujawnienia najwcześniejszych form osadnictwa słowiańskiego na Pomorzu Zachodnim¹. Do sy-

Ryc. 1. Dziedzice, pow. Myślibórz. Stan. 4. Lokalizacja osady w obrębie miejscowości (miejsce zakreskowane)

Rys. B. Łecheta

stematycznych badań wykopaliskowych wytypowano stanowisko w Dziedzicach, jako najlepiej rozpoznane. Celem tych badań było:

- 1) objęcie systematycznymi pracami badawczymi powierzchni całej osady, z uwagi na fakt znikomej ilości osad z tego okresu przebadanych całościowo;
- 2) uzyskanie zabytków niezbędnych do uściślenia chronologii poszczególnych zespołów, a pośrednio całej osady;
- 3) uchwycenie rozwoju przestrzennego całej osady;
- 4) zebranie danych do form osadnictwa wiejskiego;
- 5) rozpoznanie przemian gospodarczo-społecznych badanej osady.

Systematyczne prace badawcze nad powyższą osadą trwały od 13 IX do 5 X 1968 r., od 1 VII do 24 VIII 1969 r. i od 1 VII do 31 VIII 1970 r. Podczas pierwszego sezonu wykopaliskowego przebadano powierzchnię 1,5 ara oraz wykonano sondazowy rów kontrolny długości 100 i szerokości 2 m. Odkryto 3 półziemianki i 1 jamę z ceramiką lużycką. W drugim sezonie badań odkryto łącznie 52 obiekty². Celem uzyskania dodatkowego przekroju stratygraficznego wykonano przez centralno-zachodnią część osady przekop kontrolny po osi N—S (dł. 100 m, szer. 2 m), lokalizując 3 półziemianki, zaś odkrywkami szerokoprzestrzennymi objęto południowo-zachodnią, północno-zachodnią i centralno-północną partię osady. W części po-

¹ K. Siuchniński, *Odkrycia*, „Materiały Zachodnio-Pomorskie”, t. 6: 1960, s. 688—690.

² A. Porzeziński, *Wstępne wyniki badań na osadzie wczesnośredniowiecznej w Dziedzicach, pow. Myślibórz*, „Materiały Zachodnio-Pomorskie”, t. 15: 1969, s. 69—102.

łudniowo-zachodniej (na powierzchni 12 arów) ujawniono 6 półziemianek, 2 paleniska otwarte oraz 4 jamy gospodarcze, w części północno-zachodniej (11 arów) natrafiono na 9 obiektów, w tym 8 półziemianek, występujących w znacznym rozproszeniu, nie tworzących wyraźnych skupisk. W partii centralnej i północnej odsłonięto 22 ary, lokalizując 31 obiektów, w tym 17 półziemianek, analogicznych do uprzednio zbadanych, z których część (9 obiektów, w tym 5 półziemianek) grupowała się na arach 55, 74 i 75. Podczas trzeciego sezonu przedłużono na dł. 130 m, aż do wschodniego krańca osady, wykop kontrolny zapoczątkowany w 1968 r., znajdując tu dalsze 2 obiekty, oraz zbadano szerokopłaszczyznowo północno-wschodnią i południowo-wschodnią część stanowiska. W partii południowo-wschodniej (gdzie wykopaliska kontynuowane będą w 1971 r.³), na obszarze 5,5 ara natrafiono na 3 półziemianki, a w partii północno-wschodniej, na przestrzeni około 45 arów odkryto 21 obiektów (w tym 6 półziemianek), tworzących na arach 121 i 126 dwa niewielkie skupiska. Łącznie w ciągu trzech sezonów badań odkryto 90 obiektów, z czego 61 posiadało orientację wzdłuż osi południowy zachód—północny wschód (por. ryc. 2). Pozostałości budownictwa mieszkalnego reprezentowane były przez 40 obiektów, reszta to jamy przemysłowe (2), paleniska otwarte (7), skupiska kamieni (4) oraz jamy o charakterze gospodarczym (34). 3 obiekty były jamami kultury łużyckiej.

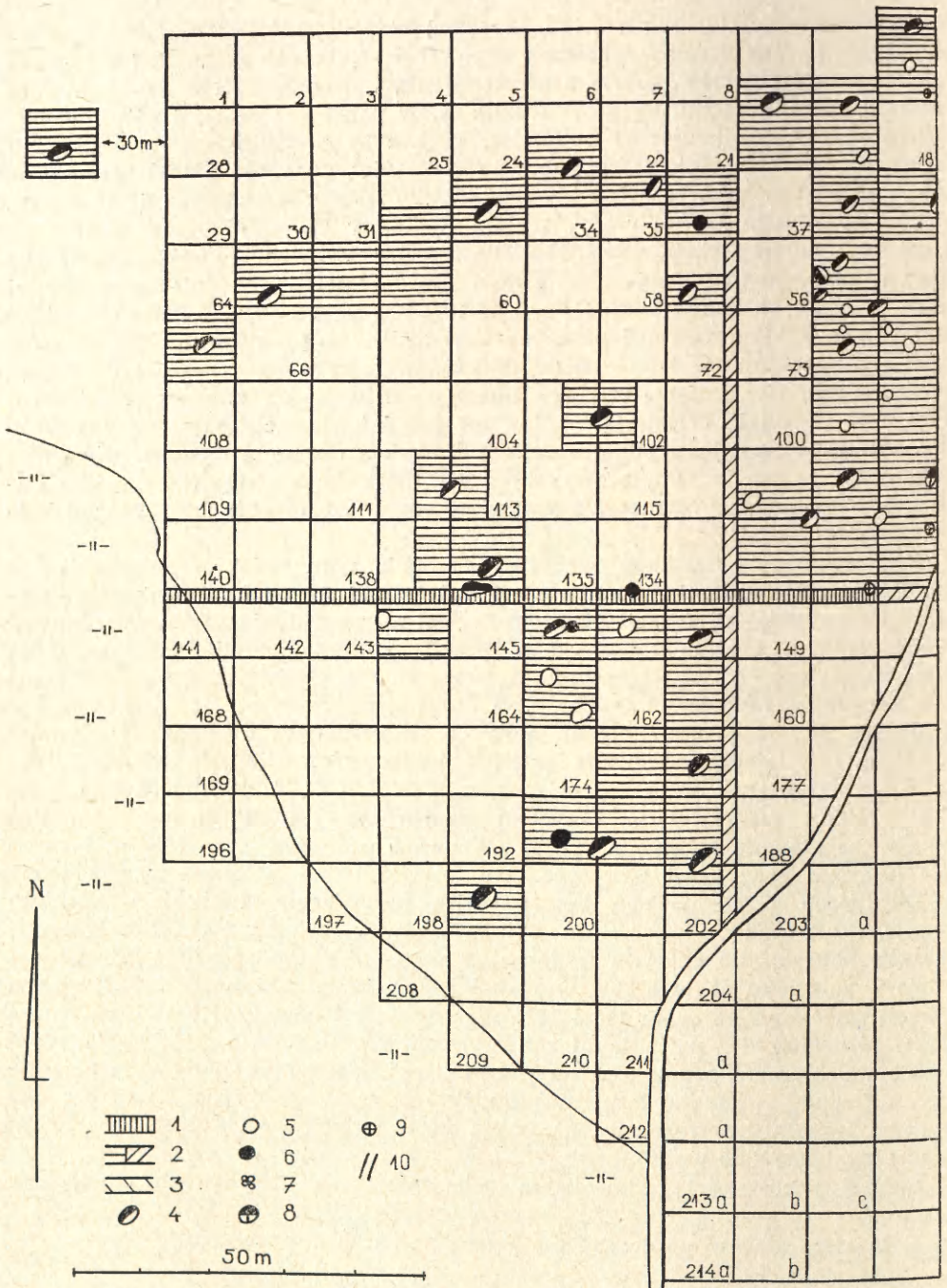
Przystępując do krótkiego scharakteryzowania typu obiektów występujących na osadzie w Dziedzicach zastanowić się należy nad formą kryteriów pozwalających na określenie ich funkcji pierwotnej. Jest to zagadnienie dyskusyjne, pozwalające jedynie w oparciu o dość skąpe przesłanki typu analogii porównawczej na próbę funkcjonalnego zaszeregowania poszczególnych obiektów⁴. Budowle uznane jako mieszkalne reprezentowane były w Dziedzicach przez obiekty częściowo zagłębione w ziemię — półziemianki. Były to jamy kształtu owalnego, mieckowato wgłębione w piaszczysto-gliniaste podłoże płaskowyżu. Wielkość odkrytych dotychczas półziemianek waha się w granicach od 3,20×1,85 do 4,10×3,08 m, przy maksymalnej miąższości ciemnoczarnego wypełniska, dochodzącej do 80 cm. Zawierały one głównie fragmentarycznie zachowaną ceramikę, noże żelazne, przepalane kamienie oraz kości zwierzęce. W ogólnym układzie przestrzennym osady w Dziedzicach półziemiankom bez palenisk odpowiadały funkcyjnie paleniska otwarte, sytuowane w najbliższym ich sąsiedztwie. Związki tych dwu kategorii obiektów potwierdziło odkrycie fragmentów ceramiki pochodzących z jednego naczynia w palenisku na arze 36 i w wypełnisku półziemianki na arze 35. Podobną sytuację spotykano na arach 190 i 191. W centralnej i północnej części osady wystąpiły półziemianki z paleniskami zalegającymi w centralnej części obiektu, nieckowato wgłębionymi, założonymi na planie niewielkiego koła lub owalu, najczęściej ze średniej wielkości kamieni polnych mocno przepalonych. Zawierały one w swym wypełnisku fragmenty ceramiki, kości zwierzęce lub drobne narzędzia żelazne (np. haczyk do wędki).

Ogólnie pozostałości budownictwa mieszkalnego w Dziedzicach charakteryzują się:

- 1) brakiem śladów po drewnianych konstrukcjach naziemnych;

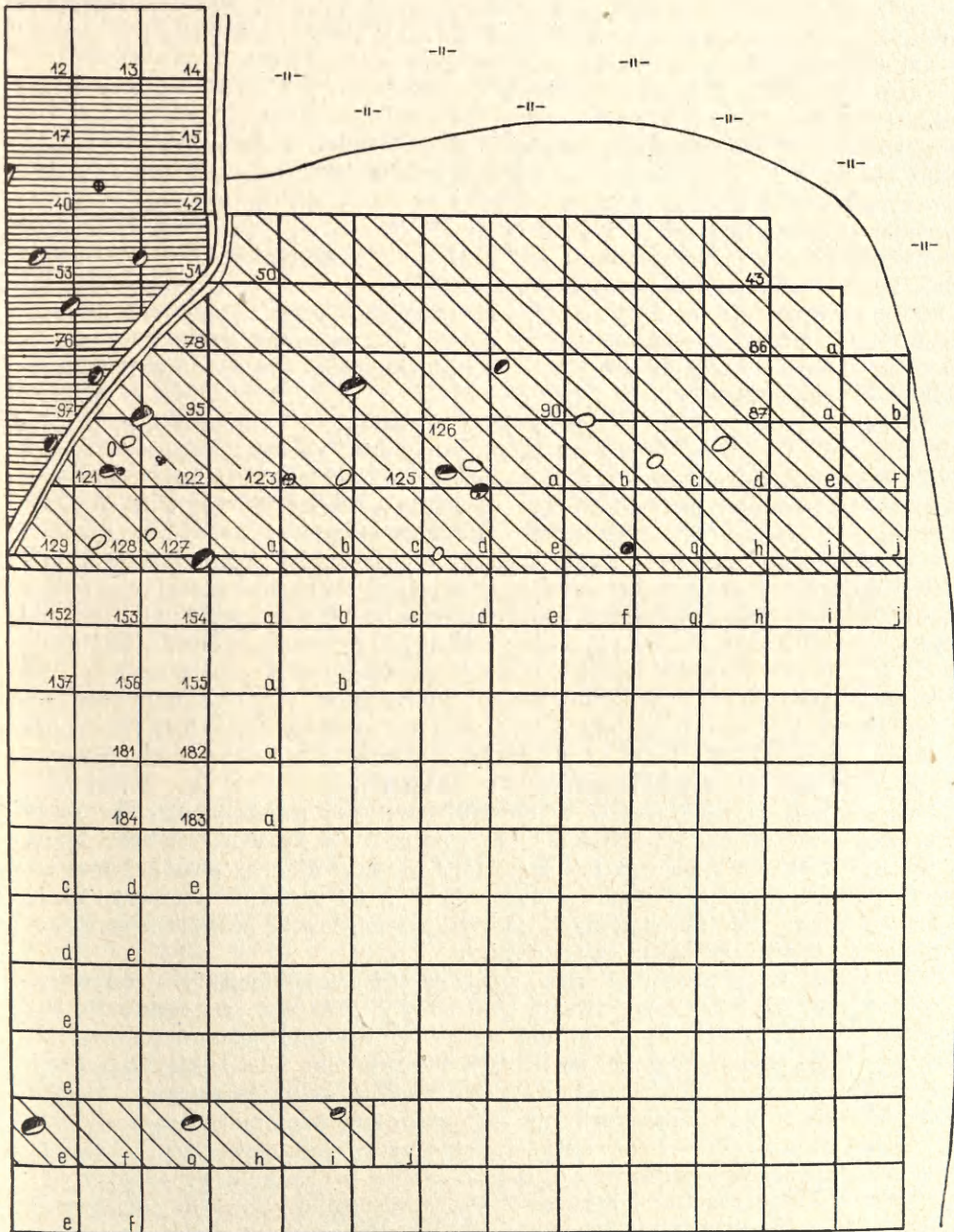
³ A. Porzeziński, *Dalsze wyniki badań na wczesnośredniowiecznej osadzie w Dziedzicach*, „Materiały Zachodnio-Pomorskie”, t. 17 (w przygotowaniu do druku).

⁴ W. Szymański, *Szeligi pod Płockiem na początku wczesnego średniowiecza. Zespół osadniczy z VI—VII w. n.e.*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1967, s. 227—229; Z. Hilczerówna, *Dorzecze górnej i środkowej Oby od VI do początków XI w.*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1967, s. 143—144.

Ryc. 2. Dziedzice, pow. Myślibórz. Stan. 4. Plan arowy osady:

1 — rów sondażowy z 1968 r.; 2 — rów sondażowy i badania systematyczne w 1969 r.; 3 —

← powierzchnia objęta badaniami w 1970 r.; 4 — półziemianki; 5 — jamy gospodarcze; 6 — pale-niska otwarte; 7 — skupiska kamieni; 8 — jamy przemysłowe; 9 — jamy z ceramiką łuzyczką; 10 — droga polna przecinająca płaskowyż

2) owalnym w rzucie kształtem o zarysach regularnych, wyraźnie zaokrąglonych brzegach, które to zaokrąglenia noszą charakter pierwotny;

3) nieckowatym lub misowatym w przekroju wypełniskiem;

4) powierzchnią stropu półziemianek w granicach od 5 do 12 m², przy jednoczesnej głębokości wypełniska od 20 do 80 cm.

Związaną z powyższymi pozostałościami budownictwa mieszkaniowego kategorią obiektów były odosobnione otwarte paleniska jamowe, zakładane na planie owalnym lub zbliżonym do koła, o średnicy od 2,30×1,65 do 3,35×2,55 m. Intensywność warstwy spaleniskowej i jej miąższość (15—25 cm) wykazują, iż nie były one użytkowane jednorazowo; brak jest danych dla przypisania im innych funkcji poza kuchennymi. Do ich budowy używano kamieni polnych, głównie piaskowca i kwarcytu, o średnicy od 8 do 30 cm, silnie skruszałych pod wpływem zmian termicznych zachodzących podczas ich użytkowania. W partiach górnych wypełniska palenisk otwartych zalegały prawie wyłącznie fragmenty naczyń; kości występowały dość sporadycznie.

Kolejną grupę obiektów stanowiły jamy o charakterze gospodarczym, charakteryzujące się zaleganiem w ciemnoszarym wypełnisku sporej ilości kości zwierzęcych, większych fragmentów naczyń oraz licznych fragmentów glinianych prażnic. Wielkość poszczególnych obiektów była dość różna i wynosiła 1,35×1,15 do 2,10×1,65 m, przy maksymalnej głębokości wypełniska sięgającej do 65 cm.

W obrębie arów 119 i 127d odkryto jamy o charakterze przemysłowym z częściowo zachowaną konstrukcją kamienną, której funkcji pierwotnej nie sposób określić na podstawie dzisiejszego stanu zachowania. W wypełnisku jam wystąpiły wyraźne, soczewkowato ułożone warstwy spalenizny, zawierające obok bardzo drobnych fragmentów ceramiki także kilka bryłek żużla żelaznego oraz dużą ilość drobnych węgla drzewnych. Nadmienić tu należy, iż w wypełnisku półziemianki z aru 126 znaleziono fragmentarycznie zachowaną glinianą formę odlewniczą, poświadczającą pośrednio „domową” produkcję wyrobów metalowych; może ona mieć bezpośredni związek z jamą przemysłową z aru 127 d.

Oprócz powyższych obiektów w obrębie dotychczas przebadanej części osady odkryto 3 jamy z ceramiką lużycką, typową na ogół dla IV/V okresu epoki brązu, a ponadto 4 skupiska kamieni bez zawartości kulturowej oraz dwa drobne fragmenty pucharka kultury ceramiki sznurowej. W części północno-wschodniej osady znaleziono sporą ilość mezołitycznych narzędzi krzemienych, poświadczających pośrednio bogatą tradycję osadniczą tej okolicy.

W obrębie wczesnośredniowiecznej osady w Dziedzicach obiekty o charakterze gospodarczym, jak i paleniska otwarte występowały w najbliższym sąsiedztwie budowli o charakterze mieszkalnym, nie wykazując tendencji planowego rozmieszczenia. W sporadycznych tylko wypadkach tworzyły one niewielkie zagęszczenie o charakterze gniazd, oddzielonych od siebie większą wolną przestrzenią. W toku dotychczasowych prac badawczych nie zaobserwowano wzajemnego nawarstwiania się obiektów, jak też występowania ciągłej warstwy kulturowej. Osada posiada więc charakter jednowarstwowy, a rozmieszczenie poszczególnych obiektów nie wykazuje znamion regularnej zabudowy. Pod względem usytuowania, zajmowanej powierzchni, jak i dość luźnej zabudowy osada ze stanowiska 4 w Dziedzicach posiada analogię w podobnie rozlokowanej osadzie z Bruszczewa, pow. Kościan, położonej na niewielkim wzniesieniu o dwu kulminacjach. Obiekty tej osady występują w dość znacznym rozrzucie przestrzennym, nie wykazują cech regularnej zabudowy ani też rozplanowania, co wyraża się w usytuowaniu jam o charakterze gospodarczym między obiektami mieszkalnymi oraz w zmiennej orientacji osi

obiektów w stosunku do stron świata⁵. Podobną osadę, zajmującą powierzchnię ok. 1,5—3 ha i charakteryzującą się dość dużym rozrzutem przestrzennym obiektów, wykazujących tendencję do zagęszczenia w części wschodniej, położonej nieco wyżej do części zachodniej, odkryto w Bonikowie, pow. Kościan⁶. Również w Dziedzicach największe zagęszczenie obiektów notujemy w części centralnej osady, położonej na kulminacji płaskowyżu. Dalsze osady, analogiczne pod względem zabudowy, zaliczane do najstarszej fazy wczesnego średniowiecza znane są też z innych terenów Polski, a mianowicie z tzw. Podgrodzia w Złotej, pow. Sandomierz⁷, Szelig, pow. Płock (stan 2, człony a—d osady)⁸, oraz z Pszczewa, pow. Międzyrzecz⁹.

Badana osada dostarczyła w głównej masie materiału ceramicznego ręcznie lepionego, na którym wobec braku innych wyznaczników chronologicznych oprócz musimy klasyfikację chronologiczną stanowiska. Ceramika zaliczana do najstarszej fazy wczesnego średniowiecza, z powodu zbyt małej ilości systematycznie przebadanych stanowisk, wyrwanych niekiedy z szerszego kontekstu osadniczego, nie jest jeszcze dostatecznie wydatowana tzw. dobrymi wyznacznikami chronologicznymi, co stwarza dodatkowe trudności w typologiczno-chronologicznym jej opracowaniu. Roboczo dla datowania zespołów ceramiki z Dziedzic przyjęto kryteria formalno-typologiczne oraz kryteria techniki wykonania i surowca, przy jednoczesnym uwzględnieniu powiązań typu analogii porównawczej z zespołami wydatowanymi zabytkami o walorach chronologicznych. Przy obecnym stanie badań napotykaemy jednakże dość poważne trudności wynikające z regionalnego zróżnicowania poszczególnych typów ceramiki. Bezpośrednią przyczyną tego zjawiska są odrębne procesy rozwoju form ceramicznych, mające swe podłoże w tradycji produkcji rzemieślniczej późnego okresu wpływów rzymskich, która w ośrodkach takich, jak Śląsk i Małopolska, niewątpliwie przetrwała do najstarszej fazy wczesnego średniowiecza. Stąd też dla umożliwienia pełnego uchwycenia rozwoju poszczególnych form ceramiki z Dziedzic konieczne stało się prześledzenie faz ich rozwoju na ziemiach sąsiadujących z Pomorzem Szczecińskim (Ziemia Lubuska, Wielkopolska i Meklemburgia), skąd pochodzą najbliższe analogie, stanowiące niezwykle ważne ogniwo dla poznania początków i rozwoju najstarszej fazy osadnictwa słowiańskiego wyżej wymienionego obszaru. Materiał ceramiczny uzyskany w toku dotychczasowych prac badawczych w Dziedzicach zawiera zróżnicowane typologicznie formy naczyń, z których najliczniej reprezentowane są naczynia jajowate, a w następnej kolejności workowate, baniaste, dwustożkowate, wazowate, beczułkowate, kielichowe, misy, kubki oraz pucharki. Pełna klasyfikacja typologiczna ceramiki z Dziedzic możliwa będzie po całkowitym zakończeniu prac badawczych i uzyskaniu całości materiału dla przeprowadzenia analizy typologiczno-porównawczej. Obecnie ograniczyć się należy do krótkiej charakterystyki wydzielonych typów naczyń:

Typ I. Naczynia jajowate. W omawianym materiale ceramicznym wystąpiły w kilku odmianach, a mianowicie:

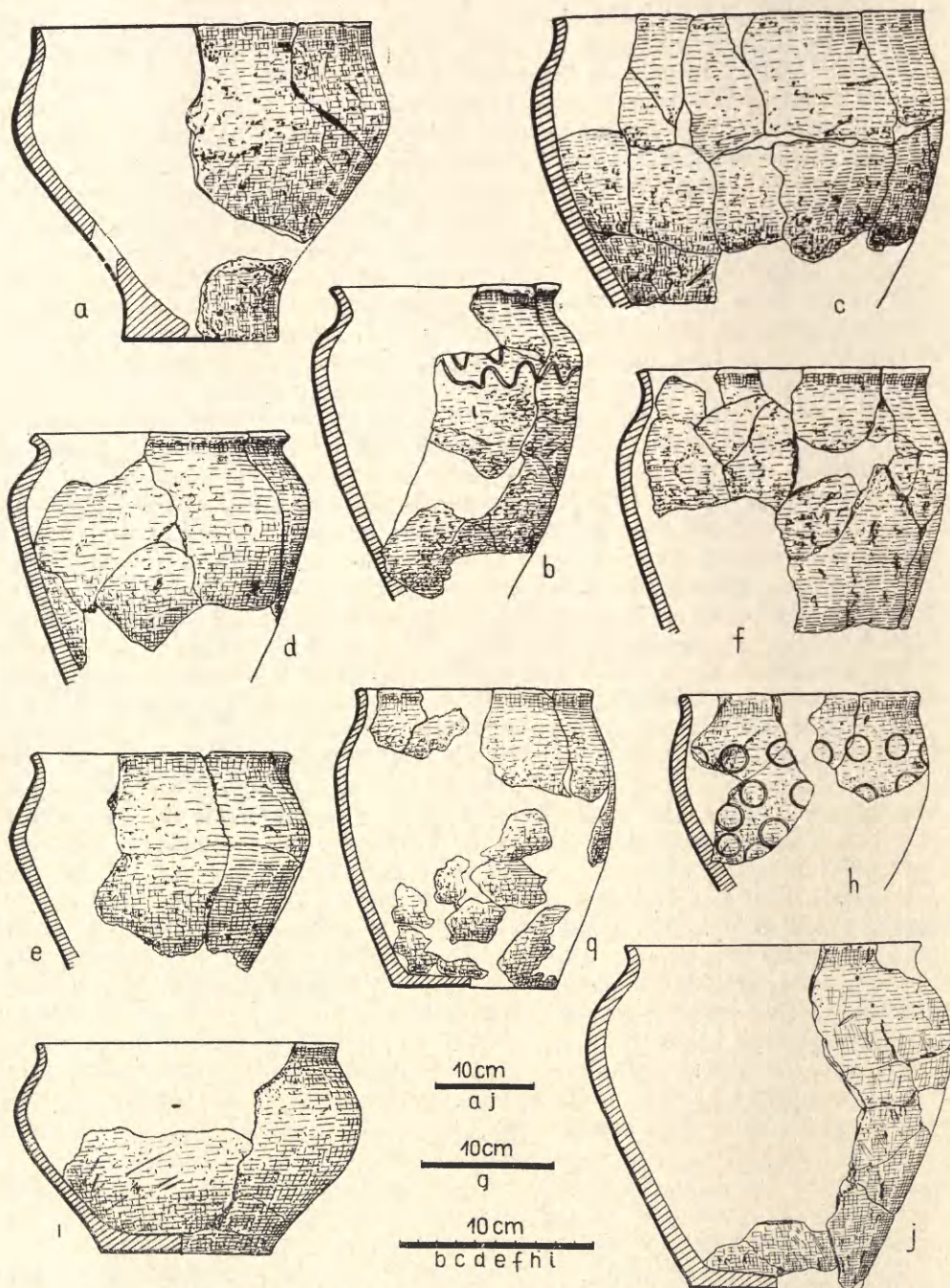
⁵ Hilczerówna, *op. cit.*, s. 142.

⁶ Hilczerówna, *op. cit.*, s. 142.

⁷ J. Gąsowski, *Materiały do osadnictwa wczesnośredniowiecznego Sandomierszczyzny*, „Materiały Wczesnośredniowieczne”, t. 6: 1969, s. 334.

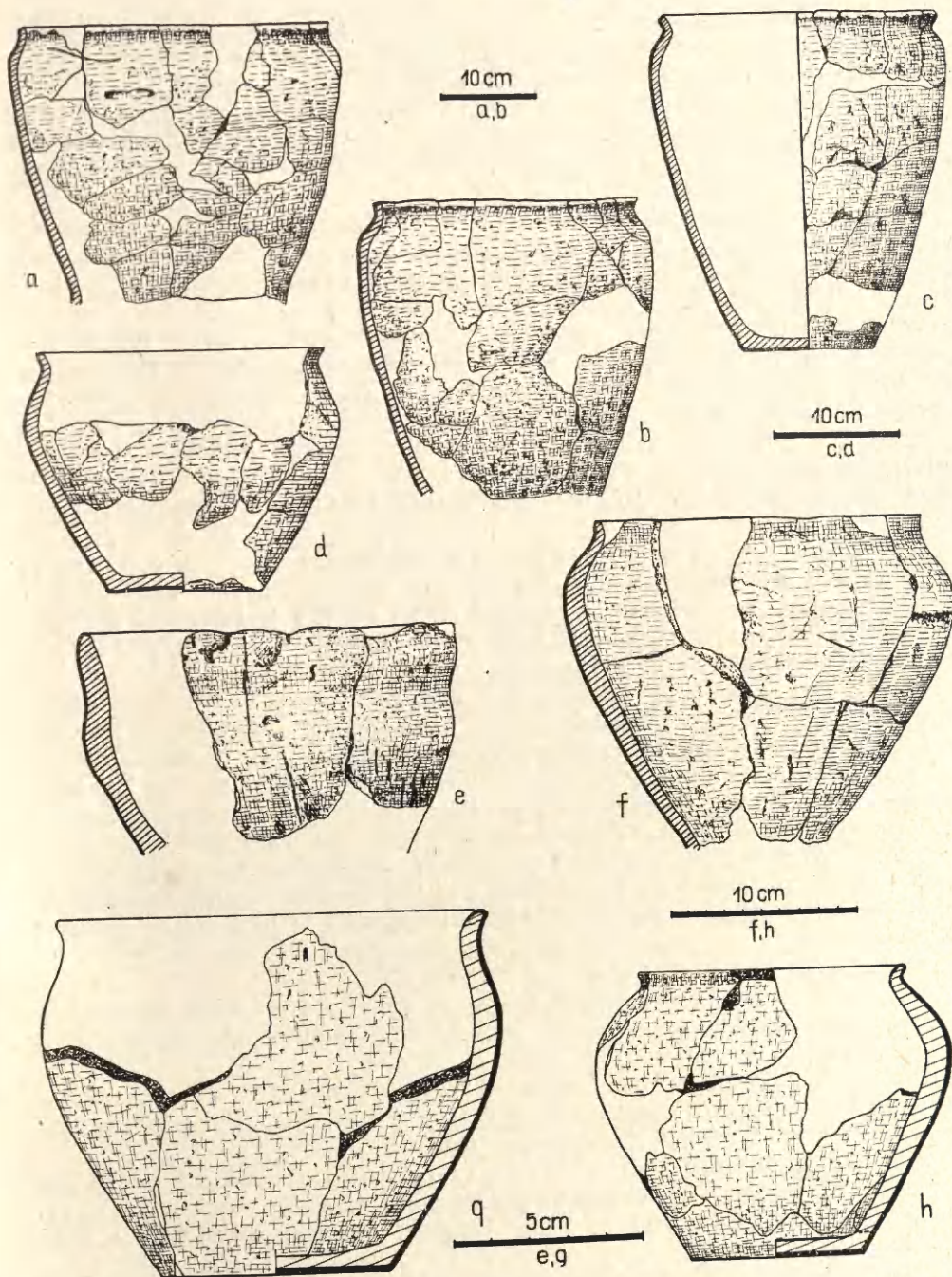
⁸ Szymański, *op. cit.*, plan 5 — rozmieszczenie odkrytych obiektów.

⁹ E. Dąbrowski, *Słowiańska chata z VI w. (Z badań archeologicznych w Pszczewie)*, „Rocznik Lubuski”, t. 3: 1962, s. 275—87; tenże, *Badania Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze nad wczesnym osadnictwem wczesnośredniowiecznym na Ziemi Lubuskiej*, „Archeologia Polski”, t. 13: 1968, s. 300.

Ryc. 3. Dziedzice, pow. Myślubórz. Stan. 4. Materiał ceramiczny z osady:
 3a — z jamy gospodarczej na arze 90; b, c — z półziemianki na arze 112/113; d, e — z półziemianki na arze 23/34; f — z półziemianki na arze 96; g — z półziemianki na arze 126; h — z półziemianki na arze 213; i — z półziemianki na arze 118; j — z półziemianki na arze 96/95

Rys. K. Karbowski

Ryc. 4. Dziedzice, pow. Myślubórz. Stan. 4. Materiał ceramiczny z osady:
 a-c — z półziemianki na arze 112/113; d, e — z półziemianki na arze 35; f — z półziemianki na arze 63; g, h — z półziemianki na arze 35
 Rys. K. Karbowski i D. Jędraszek

a) wysmukłe naczynia o lekko zawężonej krawędzi wylewu, szyjce nieznacznie przewężonej, profilu słabo esowatym, brzuścu lekko wypukłym, umieszczonym na ok. $\frac{3}{4}$ wysokości naczynia. Powierzchnia silnie chropowata (ryc. 5 b);

b) średniej wielkości naczynia o lekko rozchylonym wylewie, szyjce krótkiej z zaznaczonym przewężeniem, profilem silnie esowatym. Największa wydętość brzuśca znajduje się na około $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia. Powierzchnia silnie zagładzona (ryc. 3 f,j; 5 c).

c) dużej wielkości naczynia szerokootworowe z lekkim zaznaczeniem przewężenia szyjki, brzuścem lekko lub silnie zaokrąglonym, profilem średnio esowatym. Największa wydętość brzuśca znajduje się na ok. $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia. Powierzchnia gładka, niekiedy lekko chropowata (ryc. 3 c,g).

d) duże, szerokootworowe naczynia o krótkiej szyjce, słabo przewężonej, ukształtowanej pionowo lub lekko wychylonej na zewnątrz, profilu słabo esowatym. Największa wydętość brzuśca znajduje się na ok. $\frac{5}{6}$ wysokości naczynia. Powierzchnia gładka lub lekko chropowata, nosząca ślady zagładzeń (ryc. 4 a-c).

Typ II. Naczynia workowate, szerokootworowe, o profilu słabo esowatym, brzegu (krawędzi wylewu) lekko wychylonym na zewnątrz, ściankach stopniowo zwężających się w kierunku dna. Powierzchnia gładka, silnie zagładzana (ryc. 5 f).

Typ III. Naczynia baniaste, średnioootworowe, o krawędzi wylewu ukształtowanej pionowo lub silnie wychylonej na zewnątrz, profilu mocno esowatym. Największa wydętość brzuśca znajduje się na ok. $\frac{2}{3}$ i $\frac{1}{2}$ wysokości naczynia. Poniżej największej wydętości brzuśca ścianki zwężają się dość silnie w kierunku dna. Powierzchnia gładka lub nieco chropowata, nosząca ślady zagładzeń, niekiedy zdobiona jest podwójną linią falistą (ryc. 3 b, d; 4 d,f,h).

Typ IV. Naczynia dwustożkowate, średniej wielkości, o krawędzi wylewu lekko wychylonej na zewnątrz, szyjce nieco zawężonej. Największa wydętość brzuśca znajduje się na około $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia. Załom brzuśca jest lekko zaokrąglony, poniżej którego ścianki naczynia silnie zwężają się w kierunku dna. Powierzchnia na ogół gładka, nosząca wyraźne ślady zagładzeń (ryc. 3 e).

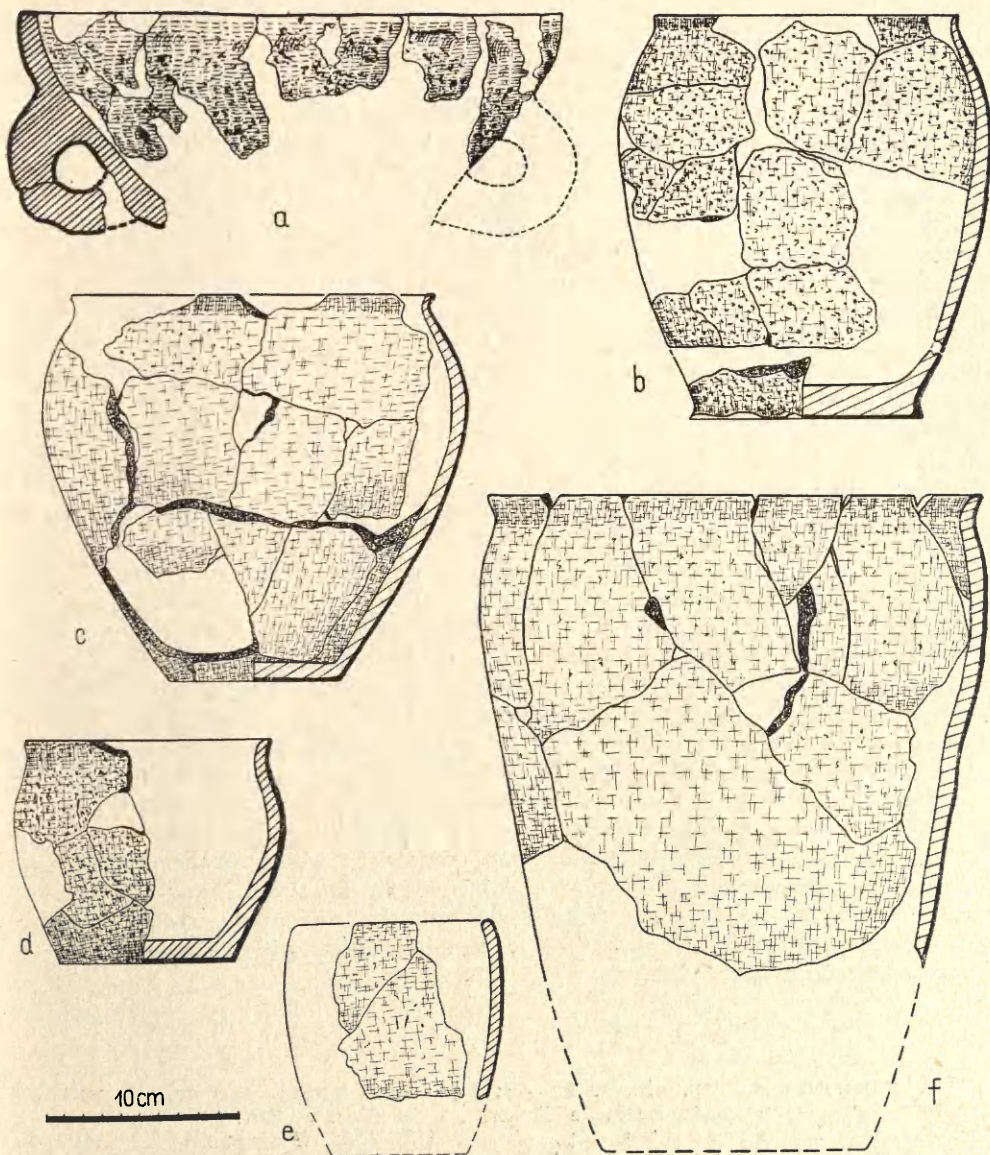
Typ V. Naczynia wazowate o lekko zawężonych ściankach wylewu, brzuścu silnie zaokrąglonym. Największa wydętość brzuśca usytuowana jest na ok. $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia. Poniżej największej wydętości brzuśca ścianki naczynia silnie zwężają się w kierunku dna. Powierzchnia lekko chropowata ze śladami intensywnego zagładzania (ryc. 3 a).

Typ VI. Niewielkie naczynka beczułkowate o krawędzi wylewu lekko zawężonej, nieznacznie pochylonej do wewnątrz, profilu słabo kulistym. Powierzchnia gładka (ryc. 5 e).

Typ VII. Naczynia kielichowate, dużej wielkości, szerokootworowe, grubościennie, o ściankach silnie zawężających się w kierunku partii środkowej naczynia. Powierzchnia silnie chropowata (ryc. 5 a).

Typ VIII. Niskie naczynia misowate, szerokootworowe, o krawędzi wylewu lekko wychylonej na zewnątrz oraz słabo zaznaczonym przewężeniu szyjki, profilu silnie esowatym. Brzusiec lekko baniasty, umieszczony na $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia (ryc. 3 i; 4 g).

Typ IX. Średniej wielkości kubki o krawędzi wylewu lekko wychylonej na zewnątrz, szyjce słabo przewężonej, brzuścu lekko wypukłym, profilem średnio esowatym. Największa wydętość brzuśca znajduje się na około $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia. Powierzchnia chropowata lub zagładzona, niekiedy zdobiona ornamentem wy-ciskanych kólek (ryc. 3 h; 5 d).

Ryc. 5. Dziejście, pow. Myślibórz. Stan. 4. Materiał ceramiczny z osady:

a — z półziemianki na arze 96/95; *b* — z jamy gospodarczej na arze 1a; *c* — z jamy gospodarczej na arze 99; *d* — z jamy gospodarczej na arze 1a; *e* — z jamy gospodarczej na arze 118; *f* — z półziemianki na arze 154

Rys. D. Jędraszek

Typ X. Niewielki pucharek o kielichowato rozchylonych ściankach, stopniowo zwężających się w kierunku dna. Powierzchnia naczynia silnie wygładzana (ryc. 4e).

Reasumując, ręcznie lepiąca ceramika z Dziejścia odpowiada typologicznie w większości wypadków grupie A i A₁ naczyń ręcznie lepiących wg typologii

Z. Hilczerówny, reprezentujących niewielką ilość typów stanowiących wyraźną kontynuację tradycji garncarskiej późnego okresu wpływów rzymskich. Na podstawie wyznaczników chronologicznych obie grupy wydatowane zostały w granicach od V/VI do VII wieku n.e. włącznie¹⁰. Ceramika ręcznie lepiona z Dziedzic nie stanowi w tym układzie odosobnionego zespołu, wykazując liczne powiązania typologiczne z resztą obszaru Polski, a także NRD i Czechosłowacją¹¹. W zdecydowanej większości zespoły te są datowane na VI—VII w. n.e., takie też granice chronologiczne przyjąć należy roboczo do chwili uzyskania pewnych datowników dla osady wczesnośredniowiecznej w Dziedzicach.

Prócz ceramiki inwentarz ruchomy omawianej osady reprezentowany jest przez drobne narzędzia żelazne, jak noże, haczyk do wędk, oścień rybacki oraz szydło. Ponadto znaleziono tu przeszliki gliniane i kamienne, glinianą formę odlewniczą zachowaną fragmentarycznie oraz niewielką ilość oselek kamiennych, również zachowanych fragmentarycznie.

Materiał ceramiczny uzyskany w toku dotychczasowych prac badawczych wypełnia częściowo lukę w zakresie znajomości form ceramiki najstarszej fazy wczesnego średniowiecza na Pomorzu Szczecińskim. Występujące tu wyłącznie ręcznie lepiące naczynia zaliczone do najstarszych form ceramiki tego okresu dostarczyły nowych możliwości poznawczych, szczególnie w zakresie próby uchwycenia wzajemnych powiązań form ceramicznych późnego okresu rzymskiego i ceramiki najstarszej fazy wczesnego średniowiecza, pośrednio mogących stanowić przesłanki dla wykrycia faktycznych przemian gospodarczo-społecznych, jakie miały miejsce na przełomie V/VI w. n.e. Dla pełnego rozpoznania zagadnień wchodzących w zakres osadnictwa konieczne jest dalsze kontynuowanie prac wykopaliskowych, aż do całkowitego przebadania obszaru osady. Uzyska się w ten sposób dane dla przeprowadzenia analizy planigraficznej układu przestrzennego osady, mającej na celu wyjaśnienie powiązań zabudowy gospodarczej z obiektami mieszkalnymi, z jednoczesnym określeniem form gospodarki. Niezwykle pomocna w tym zakresie byłaby możliwość odtworzenia współczesnych osadzie warunków fizjograficznych, co pozwoliłoby na zrekonstruowanie ówczesnego środowiska geograficznego łącznie ze zmianami spowodowanymi gospodarczą działalnością ludności osady. Należy bowiem pamiętać, że jakość gleb, układ hydrograficzny, zalesienie, zasoby mineralne — głównie złoża rudy darniowej — to czynniki, które wpływają zasadniczo na charakter zespołu osadniczego¹².

¹⁰ Hilczerówna, *op. cit.*, s. 50—78; tejże, *Z badań nad genezą ceramiki wczesnośredniowiecznej*, „Archeologia Polski”, t. 8: 1963, s. 327.

¹¹ Por. Z. Hilczerówna, *op. cit.*, s. 318—330; Szymański, *op. cit.*, s. 308—327; B. Krüger, *Dessau-Mosigkau. Ein frühslawischer Siedlungsplatz im mittleren Elbegebiet*, Berlin 1967; J. Poulik, *Staroslovanska Morava*, Praha 1948; J. Zeman, *Zu den chronologischen Fragen der ältesten slawischen Besiedlung im Bereich der Tschechoslowakei*, „Archeologické Rozhledy”, R. 18: 1966, s. 157—189.

¹² S. Jasnosz, *Z problematyki badań wczesnośredniowiecznych osad otwartych na podstawie wykopalisk w Bruszczewie, pow. Kościan*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 14: 1963, s. 200.

ANTONI PORZEZIŃSKI

RESULTS OF THE INVESTIGATIONS OF AN EARLY MEDIEVAL VILLAGE AT
DZIEDZICE, MYŚLIBÓRZ DISTRICT

The early medieval settlement (site 4) lies some 1.2 km south west of the village of Dziedzice, on a rather big plateau, 400 by 250 m in size, surrounded on three sides by bogs and meadows which provided favourable condition for settlement. Moreover, bog iron-ore was noted nearby. The excavations of the site which covers an area of 230 by 180 m were conducted in 1968-1970 (fig. 2) and will be continued in 1971. They were undertaken in order to obtain data which would throw light on the settlement in this area the beginning of the earliest phase of the Medieval period so far only slightly known in this region. It was moreover expected that the habitation site will produce pottery which would contribute to our knowledge of the oldest forms of early medieval pottery in Szczecin Pomerania, and this fill the gap which has existed so far on this subject.

The first three seasons of excavations revealed 90 features which were part of the Dziedzice settlement site. Most of them were oriented SW—NE. Dwelling features are represented by semi-subterranean huts (40 of which were discovered) ranging in size from 3.20 by 1.85 to 4.10 by 3.08 m with a maximum depth of 80 cm. Other features included open hearths, domestic and industrial pits and 3 pits with Lusatian pottery from Bronze Age IV/V. The disposal of particular features does not indicate a planned layout. This is shown by the occurrence of domestic pits among dwelling features and by the variable orientation. No traces of a cultural layer were recorded within the settlement and therefore it can be regarded as a one-layer site. The bulk of finds consisted of pottery differentiated in form. So far the following types have been distinguished: egg-shaped (figs. 3 c, f, g, j; 4 a-c; 5 b); bag-shaped (fig. 5 f); big-bellied (figs. 3 b, d; 4 d, f, h); biconical (fig. 3 e); vasselike (fig. 3 a); barrel-shaped (fig. 5 e); cup-shaped (fig. 5 a); bowl-like (figs. 3 i; 4 g); cups (figs. 3 h; 5 d) and beakers (fig. 4 e). On the grounds of close parallels from Poland, East Germany and Czechoslovakia the tentative chronology of the settlement at Dziedzice has been established as the 6th-7th centuries A.D. It is intended to examine the sites to its limits. This will provide the possibility to study in detail social and economic problems with regard to the whole area of Szczecin Pomerania.

